

ТАКТИКА ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВИБУХАМИ

Гусєва В. О.,

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри криміналістики
та судової експертології ХНУВС*

Огляд місця події, без перебільшення, є найбільш вагомою та трудомісткою слідчою дією при розслідуванні даної категорії злочинів. Від якості його проведення часто залежить, чи вдасться органу досудового розслідування встановити підозрюваного, зібрати достатню кількість речових доказів у кримінальному провадженні.

Тактика огляду місця події при розслідуванні злочинів, пов'язаних із вибухами, залежить від того, який саме характер події досліджується [1]. Тобто суттєво відрізняється огляд: а) місця, де за анонімним повідомленням нібито здійснено мінування; б) місця, де було виявлено вибухову речовину або пристрій, що не спрацював; в) місця безпосередньо вибуху (тобто коли вибух вже відбувся). Найбільш складним є третій різновид огляду місця події, який і має безпосереднє відношення до предмета даної роботи. Тому його доцільно розглянути більш детально.

Огляд місця вибуху завжди є трудомістким процесом, який займає значного часу і вимагає великої уважності з боку учасників. Слідчому необхідно правильно оцінити складність обстановки, щоб задіяти необхідне число спеціалістів. Найчастіше автоматично на всі огляди місць вибухів викликають всіх наявних фахівців, хоча їх присутність іноді там і не потрібна, або навпаки залучають тільки одного криміналіста,

навіть не перевіряючи наявності у нього необхідної кваліфікації. Не слід ні перебільшувати, ні применшувати значення огляду місця вибуху і раціонально використовувати всі наявні резерви фахівців. Саме це дасть найбільший результат для відновлення істинної картини події.

Завдання спеціаліста на місці вибуху полягає не тільки в наданні допомоги слідчому в описанні обстановки, предметів, слідів і вираженні своєї думки про можливість використання виявленого для подальшого розслідування, але і в поясненні слідчому механізму утворення слідів, впливів на будівельні конструкції та предмети обстановки, виявленні їх зв'язку з причиною вибуху, його вогнищем тощо. Для цього фахівець повинен володіти відповідною кваліфікацією.

Як правило, до огляду місця вибуху необхідно залучати спеціаліста-криміналіста, бажано відповідної кваліфікації, вибухотехніка, а в разі наявності жертв, фахівця з судової медицини, лікаря і (або) біолога. Однак у кримінальних провадженнях, пов'язаних, наприклад, з умисним знищенням або пошкодженням майна, буває достатньо участь криміналіста відповідної кваліфікації [2, с. 44].

Прибувши на місце вибуху, слідчий повинен вжити заходів щодо недопущення на місці події сторонніх осіб, безпосередньо не зайнятих у огляді. Невиконання цієї вимоги може призвести до ускладнення роботи з речовими доказами, а іноді й їх випадкового знищення.

Крім того, до першочергових дій на місці події відноситься і усунення небезпеки повторного вибуху. Причинами можливого повторного вибуху можуть бути: наявність вибухових пристроїв і речовин, що не вибухнули, (розкиданих вибухом); утворення паро-повітряних вибухонебезпечних сумішей в результаті витоку газу, випаровування горючих рідин з пошкоджених ємностей; нагрів міцних герметичних ємностей (балонів) з газами і рідинами в результаті пожежі; наявність спеціально підготовлених до повторного вибуху вибухових пристроїв [1].

У разі небезпеки повторного вибуху всі учасники огляду місця події повинні бути віддалені на безпечну відстань. Радіус безпечного видалення, можливість продовження робіт та ступінь небезпеки виявлених вибухонебезпечних об'єктів визначається фахівцями в області вибухової техніки.

Безпосередньо огляд місця події необхідно починати з осередку вибуху (якщо він очевидний). Для нього характерні руйнування, деформовані предмети, окіпчення, воронка в ґрунті.

Загальний порядок дій слідчого на місці події наступний:

- 1) відновити навколишню обстановку на місці події до вибуху із складанням докладної схеми;

2) в осередку вибуху визначити розміри воронки (середній діаметр, глибину), відзначити їх на схемі і вказати вид ґрунту або іншого матеріалу, на якому стався вибух;

3) вказати (у разі відсутності явних ознак осередку вибуху) в протоколі огляду місця події місця найбільших і найменших руйнувань;

4) відобразити (при вибухах в поєднанні з пожежами) потенційні джерела пилу (у разі вибуху в шахті тощо), горючих газів і рідин або залишки цих джерел у разі їх знищення;

5) зафіксувати шляхом опису і відеозйомки наявність, зовнішній вигляд проявів руйнуючої дії вибуху, розміри осколкових пробоїн у предметах навколишнього оточення, характер матеріалу, в якому вони утворені, а також місце розташування від центру вибуху;

6) зафіксувати характер травм у потерпілих та їх взаєморозташування щодо центру вибуху;

7) зібрати предмети з найбільшими слідами окіпчення й оплавлення (особливу увагу слід приділити предметам, що мають волокнисту або пористу структуру), а якщо це неможливо зробити через їхню громіздкість, то зробити необхідні змиви тампонами, змоченими по черзі ацетоном і водою;

8) здійснити ретельний збір залишків вибухового пристрою;

9) взяти проби ґрунту (якщо вибух стався на ґрунті) безпосередньо від центру вибуху масою не менше 1 кг і в якості зразків порівняння в кількох точках навколо нього на достатній відстані, де відсутні сліди вибуху;

10) помістити окремо вилучені речові докази (або згрупувати за належністю до однієї деталі) в чисті герметичні контейнери, ємності, пакети і направити на дослідження до експертної установи;

11) розмістити в закритому приміщенні з метою збереження для повторного огляду великогабаритні об'єкти огляду, постраждали під час вибуху (наприклад, транспортні засоби);

12) вжити заходів для виявлення, фіксації та збереження традиційних криміналістичних слідів (слідів рук, взуття).

Трудомісткість оглядів місць вибухів обумовлюється тим, що, як правило, вони охоплюють великі площі, що визначаються відстанню розльоту осколків та інших елементів конструкції пристрою, предметів навколишнього оточення, максимальними дальностями прояви дії ударної хвилі, які можуть становити сотні метрів (а в разі катастрофічних вибухів – кілька кілометрів). Крім того, знаряддя злочину (вибухові пристрої, вибухові речовини) значною мірою видозмінюються і руйнуються вибухом, і їх залишки часто присутні на місці вибуху в мікрокількостях, а для

встановлення фактів і обставин події потрібно фіксування великої кількості руйнувань і переміщень навколишніх об'єктів.

Зі сказаного вище очевидна необхідність ретельної підготовки до проведення огляду. Тому необхідні сили та їх розстановка, науково-технічні засоби, фахівці, яких передбачається залучити до огляду місця вибуху, по можливості повинні бути визначені в найкоротші терміни. Конкретний план огляду складається з урахуванням обстановки на місці події, що проводяться аварійно-відновлювальних і рятувальних заходів, кількості залучених спеціалістів та наявних технічних засобів.

Література

1. Методичні рекомендації щодо розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням вибухових речовин та пристроїв з урахуванням міжнародного досвіду. Київ. : МВС України, 1998. 17 с.
2. Исаева Л. М. Осмотр места взрыва и его роль в дальнейшем расследовании. Следователь. 2000. № 8. С. 43-45.
3. Бахін В. П. Кримінальний вибух: поняття, характеристика, аналіз, розслідування. Київ. : Нац. акад. внутр. справ України, 2001. 132 с.